

DR. TELEKI BÁLINT

JOGÁSZ, PHD-HALLGATÓ

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI TANULMÁNYOK KAR

EURÓPAI KÖZ- ÉS MAGÁNJOGI TANSZÉK

Reflexiók a devizahitelezés kialakulásának és válságának jogi vonatkozásairól, a Lentner Csaba által szerkesztett „A devizahitelezés nagy kézikönyve” apropóján

1. Bevezetés

A közpénzügyi kérdések – még ha a laikusok nem is ezt a fogalmat használják rájuk – többnyire széleskörű érdeklődésre tarthatnak számot a lakosság körében, hiszen közvetve (pl. egy költségvetési átcsoportosítás az egészségügy javára) vagy közvetlenül (pl. egy adócsökkentés), de mindenképpen kihatnak életünkre. Azonban kevés annyira hűsbavágó kérdés volt e területen az elmúlt immár egy évtizedben, mint a több okból megfeneklett lakossági devizahitelezés okozta problémák és az ezek kezelésére, illetve a további gondok megelőzésére tett intézkedések kérdése. A téma kiemelt jelentőségét éppen ez adja, nevezetesen, hogy a 2000-es évektől (a probléma jelentkezésétől) kezdve olyan súlyú gazdasági és társadalmi problémáról van szó, amelyet lehetetlen figyelmen kívül hagyni, és amely aktualitása a mai napig nem múlt el. Ugyanis ahogyan *Stumpf István* is fogalmaz: „A 2008–2009-es globális pénzügyi válságot követően mindhárom hatalmi ágnak együttesen kellett fellépnie a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó probléma-tömeg megoldásában.”¹

Lentner Csaba professzor elismert név a közpénzügyek világában, számos kiváló mű szerzője és/vagy szerkesztője ezen a területen. *A devizahitelezés nagy kézikönyve*, amelynek szerkesztője és társszerzője is, egy átfogó igényű tanulmánykötet a devizahitelezés témájában, amelyet *Patyi András* professzor, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem volt rektora, *Matolcsy*

György MNB-elnök és *Darák Péter*, a Kúria elnöke ajánlanak mind a terület kutatói, mind az érintett gyakorlati szakemberek figyelmébe.

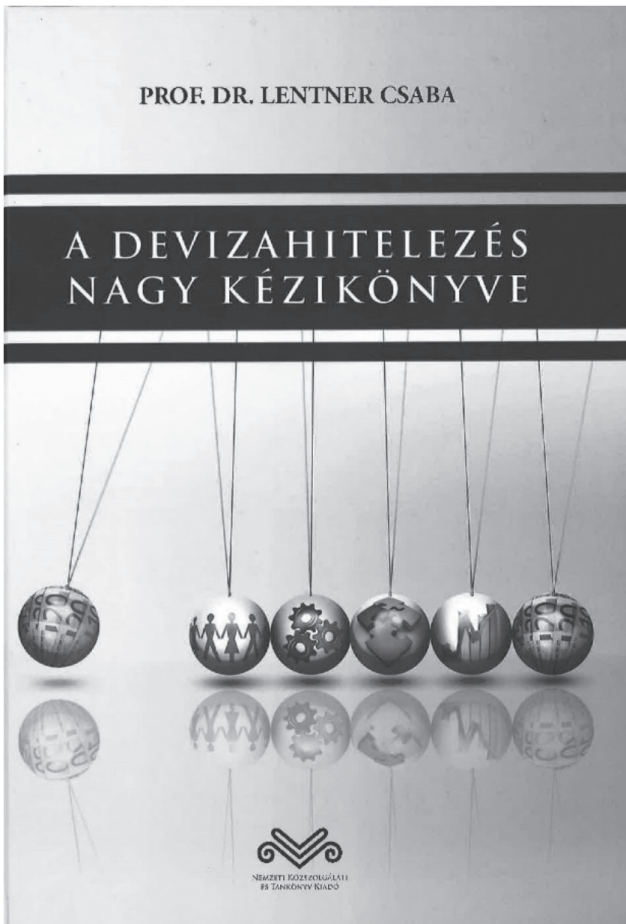
Az alábbiakban jelen cikk jogász végzettségű szerzője kíséreltet tesz arra, hogy jogi szemszögből mutassa be a fenti művet, elhelyezve azt a tárgyalt kérdés szélesebb jogi (és részben közgazdasági) kontextusában, a vizsgált területeken más kortárs szerzők gondolatait is citálva, megkísérelve megidézni a miliőt, amelyben a probléma kialakult.

2. Adósságcsapdák

Amint a könyv első két fejezete is kitér rá, Magyarországon az eladósodás problematikájának voltak történelmi előképei és előzményei. *Schlett András* foglalkozik egy fejezet erejéig az 1920-as években bekövetkezett, a népszövetségi kölcsön konstrukciójából fakadó válságról, amelyet az 1929-33-as nagy gazdasági világválság tetőzött be. Emellett *Lentner Csaba* a könyv első fejezetében foglalja össze az 1968-as Új Gazdasági Mechanizmus utáni eladósodást, amely elsősorban az IMF-hitelek okozta kifelé való államadósság-növekedés volt; ugyanitt említi a későbbi önkormányzati és lakossági eladósodást is.

Az itt tárgyalt devizahitel-konstrukció a 2002-es választások után terjedt el, mivel az akkor hatalomra jutó kormány eltörölte a lakásépítésekhez nyújtott állami kamattámogatást, amelynek következtében a magas forintkamat helyett az alacsonyabb kamattal nyújtható devizahitelek kerültek előtérbe. A magas jegybanki alapkamat és az infláció szintén ebbe az irányba terelte a lakosságot. Később a lakáscélú hite-

¹ STUMPF, ISTVÁN (2017): *A tulajdonkorlátozás alkotmányjogi megítélése*. In: SMUK, PÉTER (szerk.) (2017): *Demokrácia – Piacgazdaság – Hatalom-megosztás*. Gondolat Kiadó, Budapest, pp. 11–38; p. 33

lek mellett sajnálatos módon elszaporodtak a devizaalapú szabad felhasználású jelzáloghitelek is.² Ez azért nem meglepő, mert a közgazdasági irodalom által is elfogadott tény, hogy a felzárkózó, kis, nyitott, liberalizált és tőkehiányos gazdaságú országokban – amilyen Magyarország is volt a 2000-es években – a devizahitelezés elterjedése természetes jelenség.³

A devizahitelről, mint termékéről egyébként *Farkas István* írja, hogy: „függetlenül attól, hogy azt ténylegesen idegen pénznemben folyósítják, és törlesztik, vagy, a devizát a folyósításkor más devizanemben folyósítják és törlesztik, tartalmát tekintve semmiben nem tér el bármilyen más kölcsönügylettől”. Emellett nem tekinthető sem valamilyen „extrém terméknek” sem pedig jogi értelemben véve hibás vagy csalárd terméknek, amely állítást oly sokan próbálnak ráhúzni. Egyetlen jellemző különbség van, amely egyazon érme két oldala, nevezetesen a forint alapú hitelekhez képesti alacsonyabb kamat, de magasabb kockázat (az adósnál).⁴

Az „eredendő bűn” kifejezést *Neményi Judittól*, a Monetáris Tanács egykori tagjától kölcsönöztük.⁵ Az ő értelmezésé-

ben ez azt a tényt jelenti, hogy a lakossági adóságállomány jelentősen magasabb arányban tartalmazott devizában denominált hiteleket, mint az államadósság, amelynél az Államadósság Kezelő Központ a 2000-es években kényszerrel arra, hogy a 25-30%-ot ez ne haladhassa meg, igaz 2008-ra így is meghaladta ezt az értéket. A lakossági devizahitel-állomány 2004–2008 között viszont folyamatosan emelkedett. A nem megfelelő kamatpolitika – a túlzott kamatkülönbség – túlságosan vonzóvá tette a devizahiteleket, ugyanakkor a 2006-tól érvényesülő költségvetési szigorítások leszűkítették a későbbi válságidőszakban a monetáris politika mozgásterét a helyzet kezelésében. Ahogyan mintegy nyolcvan évvel korábban, itt is egy gazdasági válság, a Lehman Brothers csődjével induló 2008-as válság borította az asztalt, a külső források elapadásán és a forint drasztikus leértékelődésén keresztül lehetetlen helyzetbe hozva a devizahiteleket.⁶

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk magát a lakosságot, azaz a különösebben magas pénzügyi és/vagy jogi ismeretekkel nem rendelkező átlagpolgárt, mint tényezőt sem a kérdés vizsgálata során. Örökké visszatérő kérdés, hogy a hitelfelvevők kellőképpen tájékoztatva voltak-e. Ezt a problémát a Kúria, illetőleg később az Országgyűlés technikai részleteiben is rendezte – erről később – ettől függetlenül máig vita tárgyát képezi a közbeszédben.

Schep Zoltán és *Szabó Zoltán* arra hivatkoznak, hogy a gazdasági szektorból kiindulva a társadalom szélesebb rétegeiben, a politikai szférában és a jogalkotásban is mindinkább teret nyer(t) egy bizonyos narratíva, amely szerint: „a hitelállományok felépülési időszakában a pénzügyi jogi szabályozás masszív gyengeségeire és az ügyfelekkel szembeni nem kevésbé súlyos információs aszimmetriára alapozva a hazai bankok egyfajta kockázati versenyfutásba kezdtek a lakossági jelzáloghitelezésben. Majd a világméretű pénzügyi válság kirobbanását követően, kihasználva egyoldalú kamatláb-emelési lehetőségeket, minden náluk keletkező terhet (vagy még annál is többet) a kiszolgáltatott helyzetű, a forint gyengülésétől amúgy is sújtott hitelfelvevőkre hártottak tovább.”⁷

Bodnár Zoltán egykori MNB-alelnök véleménye szerint: „A devizaalapú hitelek adóssai a saját szempontjukból az akkor rendelkezésre álló információk alapján racionális döntést hoztak. Terheik csökkentése érdekében élvezni kívánták az euró-, illetve a svájcifránkhitelek kamatát, amely lényegesen alacsonyabb volt, mint a forintkamat, okkal bízhattak az euro bevezetésében, amely a hitelek jellemzően hosszú futamidejéhez képest már rövid távon is remélhető volt, és bízhattak abban, hogy a hosszú idő óta szoros korrelációt mutató euró-svájci frank árfolyam nem fog lényegesen változni.”⁸ Ugyanezen írásában viszont azt is kimondja, hogy: „Ezek a szerződések meglehetősen bonyolultak, megítélésükhöz olyan bankszakmai ismeretek

² BODZÁSI, BALÁZS (2015): *A devizahitelezés korszaka Magyarországon*. Fontes Iuris: Az Igazságügyi Minisztérium Szakmai Folyóirata, 1. évf., 1. sz., pp. 7–17; pp. 7–8

³ BODZÁSI (2015): *i.m.* p. 9

⁴ FARKAS, ISTVÁN (2017): *A devizahitelezés problémája, és ami mögötte van*. Hitelintézeti Szemle, 2017. évi különszám, pp. 19–35; pp. 19–23

⁵ NEMÉNYI, JUDIT (2009): *A monetáris politika szerepe Magyarországon a pénzügyi válság kezelésében*. Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009. május, pp. 393–421; pp. 409–414

⁶ NEMÉNYI (2009): *i.m.* Uo.

⁷ SCHEPP, ZOLTÁN – SZABÓ ZOLTÁN (2015): *Lakossági svájcifránkhitelek árázása - narratíva innen és túl*. Közgazdasági Szemle, 57. évf., 2015. november, pp. 1140–1157; pp. 1140–1141

⁸ BODNÁR, ZOLTÁN (2013): *Vélemény: 'Káros teória'*. Népszabadság, 2013. augusztus 25.; Elérhető: http://nol.hu/velemeny/20130824-_karos_teoria_-1408331 [Letöltve: 2018. március 25.]

is nélkülözhetetlenek, amelyekkel a bírói kar természetesen nem rendelkezhetett (...)”⁹ Felmerül tehát a kérdés, hogy az átlagpolgár mennyire rendelkezhetett ezen ismeretekkel, ha azok megléte a bírói kar esetében is inkább hiányzott, mint megvolt?

Hasonló kérdések merülnek fel a lakosság megfelelő tájékozottsága tekintetében az adósságszűrésből való kikerülés kapcsán, Kovács Levente, a Bankszövetség főtítkára ugyanis arról ír, hogy: „Több bajba jutott ügyfél a felvállalt terhek hordozása helyett illuzórikus megoldásokban bíz. A kialakult – gyakran valóban nehezen kezelhető, egyéni tragédiát jelentő – helyzettel való reális szembenézés helyett sokkal egyszerűbb belelovalni magunkat és másokat is abba, hogy a korábbi saját fogyasztásunkat és beruházásunkat ne kelljen megfizetni. Az ennek érdekében felépített ideológiák a banküzemeltetési ismeretek hiányosságára és a devizahitelek misztifikálására épülnek.”¹⁰

Mindezek fényében érthető meg, hogy Magyarországon ezermilliárdos nagyságrendben halmozódott fel devizahitel-állomány. Csak a 2005-2008 közötti időszakban 10 ezer milliárddal növekedett, 2008-2011 között már összesen mintegy 15 ezer milliárd forintot tett ki.¹¹ Ennek az óriási hitelállománynak az apasztása még 2010 utáni konszolidációs intézkedések mentén is olyan lassan haladt, hogy még 2014 nyarán is több mint 4 ezer milliárd forintba rúgott.¹²

3. A könyv struktúrája

A probléma rövid áttekintése után, annak fényében ideje szót ejteni a könyv struktúrájáról, amely egy rendkívül logikus és praktikus séma mentén lett felépítve.

A könyv alapvetően öt nagy szerkezeti egységre oszlik, amelyek 22 fejezetet foglalnak magukban. Az első és egyben legnagyobb szerkezeti egység a devizatúlhitelezés és a konszolidáció közgazdasági vonatkozásairól szól, beleértve két gazdaságtörténeti és egy jogi igényű fejezetet is. A második nagy szerkezeti egység ugyanezen kérdéskör magyar jogi vetületeiről szól, a harmadik a az európai uniós jogi aspektusokról, a negyedik pedig nemzetközi kitekintésben tárgyalja a kérdést. Végül az utolsó nagyobb egység kettő, egyetemi hallgatók által a témában végzett empirikus kutatást foglalja. Jelen írás jogtudományi fókuszához igazodva itt elsősorban a második és harmadik szerkezeti egységet kívánjuk bemutatni, a következő fejezetekben.

A többivel csak érintőlegesen, illetve részben foglalkozunk. A közgazdasági vonatkozásokról szóló fejezetekről jelen fejezet keretei között ejtünk szót. Lentner Csaba (1. fejezet) és Schlett András (2. fejezet) gazdaságtörténeti karakterű

fejezeteiről már volt szó fentebb, az előbbivel kapcsolatban kiemelendő, hogy az állami (és alsóbb) szintű eladósodás okaként kiemeli – az azóta egyébként megbukott¹³ – neoliberalis gazdaságfilozófia, valamint annak közgazdasági (DPM) és közigazgatási (NPM) leképeződésének káros hatásait. Hangsúlyozza emellett a 2010 után újjászervezett közpénzügyi rendszerben történő adósságkonszolidációban a Magyar Nemzeti Bank kiemelt szerepét és fontosságát. Külön figyelmet érdemel a 3. fejezet,¹⁴ amely a devizahitelezés okozta káros hatásokat a magyarországi pénzügyi igazgatási, felügyeleti szervek és a pénzügyi fogyasztóvédelem elégtelenségeként értékeli. Joggal rója fel ezen intézményeknek, hogy a 2000-es évek folyamán túlságosan „laissez-faire, laissez passer” módon kezelték a lakossági hitelezést, összhangban persze az akkor uralkodó neoliberális dogmatikával, és ezzel számos szabályozási-felügyeleti hiányosságot és fogyasztóvédelmi anomáliát hagytak meg a rendszerben.

Kolozsi Pál Péter institucionalista megközelítésű írása (7. fejezet) azért is érdekes, mert többek között a 2010 utáni magyar unorthodox gazdaság- és pénzügypolitika által is alkalmazott, Rodrik-féle intézményi mátrix¹⁵ szempontjából vizsgálja a devizahitelezést. Ebből olyan nagy súlyú következtetések vonhatók le, minthogy a válság kitörésének egyik fő okozója az információ- és tudásáramlás szempontjából rendkívüli integráltságú pénzügyi szektor, és a vele szemben álló, szétaprózódott, és kooperációhiánytól szenvedő nemzeti pénzügyi szabályozó és felügyeleti intézményrendszer közötti ilyen természetű különbségek voltak. Novoszátth Péter (8. fejezet) azt a kérdést teszi fel írásában, hogy amennyiben a devizahitelezés, mint a lakásépítés finanszírozásának módja jól láthatóan kudarcot vallott, úgy milyen más megoldáshoz lehetne folyamodni? Válasza erre az, hogy az állam aktív és tudatos szerepvállalásának megerősítése (pl. a 2011 októberében bejelentett Otthonteremtési Programhoz hasonló intézkedések) jelentik a megoldást.

A külön nem említett fejezetek (4-5.) makrogazdasági, illetőleg pénzügy-matematikai szempontból vizsgálják a devizahitelezés kérdését. A 6. fejezet, amelyet Szilovics Csaba jegyez, a devizahitelezésnek a központi költségvetésre gyakorolt hatásairól szól, amely körben az állam felügyeleti szerepét is tárgyalja, illetőleg olyan, nem csak jogi de etikai szempontból is érdekes kérdéseket vet fel, mint a devizahitelezés fogyasztóvédelmi aspektusai, az állam felelőssége a devizahitel-krízis kialakulásáért, vagy a devizahitelek kimentésének igazságossága. A Gregóczy Etelka által írott 9. fejezetre, amely az önkormányzatokat érintő magyar jogi aspektusokat tárgyalja, a későbbiekben visszatérünk.

⁹ BODNÁR (2013): i.m. Uo.

¹⁰ KOVÁCS, LEVENTE (2013): *A devizahitelek háttere*. Hitelintézetési Szemle, 12. évf., 3. sz., pp. 183-193; p. 183

¹¹ GKI GAZDASÁGKUTATÓ ZRT. (2015): *Magyarország külső adósságállományának és a külföldiek kezében lévő adósságának elemzése*. Budapest, 2015. október;

Elérhető: http://www.parlament.hu/documents/126660/448547/Devizadossag_KT_151030.pdf [Letöltve: 2018. március 31.]

¹² BODZÁSI (2015): i.m. p. 9

¹³ Lsd. pl.: LÓRINCZ, LAJOS: *A közigazgatás alapintézményei*. HVG-ORAC, Budapest, 2010; pp. 50-51

¹⁴ Szerzők: BETHLENDI ANDRÁS, FÁYKISS PÉTER, GYURA GÁBOR és SZOMBATI ANIKÓ.

¹⁵ Lsd. pl.: RODRIK, DANI - SUBRAMANIAN, Arvind (2003): *The Primacy of Institutions (and what this does and does not mean)*. Finance and Development, June 2003, pp. 31-34; vagy: LENTNER, CSABA (2013): *Közpénzügyek és államháztartástan*. Nemzeti Köszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, pp. 27-29.

4. Az Európai Unió, mint tágabb környezet

A harmadik és negyedik nagy szerkezeti egységben közös, hogy alapvetően az Európai Unió, mint tágabb környezetünk határain belül vizsgálják a devizahitelezést.

Az utóbbi, címében a nemzetközi kitekintésekre utaló egység is megmarad az EU keletibb tagállamainak komparatív vizsgálatánál. Így a 18. fejezet¹⁶ Lengyelországot, Romániát, Litvániát és Magyarországot vizsgálja, a *Buda Lorina* által írt 19. fejezet 10 keleti tagállamot, míg a *Nagy László* által írt 20. fejezet a szlovák modellel foglalkozik. A szerzők általánosságban megállapítják, hogy azokban az országokban, ahol a jelenség elterjedésének erőteljes ösztönzői (pl. stabil árfolyam, jelentős kamatkülönbözet) fennálltak, a devizahitelek különböző mértékben bár, de elterjedtek. A szabályozói környezet viszont eltért abban, hogy az adott országok már a válság kitörése előtt is érdemi szabályozói előírásokat vezettek be a lakossági eladósodásra vonatkozóan (pl. Lengyelország, Románia), vagy csak a válság kitörése után tettek ilyen lépéseket (pl. Litvánia, Magyarország). Kiemelendő a makro- és mikroprudenciális felügyeleti intézményrendszer szerepe e tekintetben. Kivételt képez a régióban Szlovákia, ahol a bankrendszer valamely oknál fogva nem látta előnyösnek a devizahitelek kihelyezését, részben mert az eurót is relatíve korán bevezették, így ott komoly problémákat ez a konstrukció nem okozott.

Az Európai Uniót a tagállamok döntő többségéhez hasonlóan mélyen érintette a 2008-as pénzügyi válság, és ahogyan az fentebb már említésre került, a neoliberais tendenciák helyét a neo-weberi állam- és gazdaságfelfogás, ezzel együtt az etatista-centralista gazdaság szabályozás és ellenőrzés irányvonala vette át.¹⁷ Ez egybeesett az „*agencification*”, azaz ügynökségesedés nevű tendencia újra felerősödésével – amelyet itt nem áll módunkban részletesen tárgyalni –, maga a Bizottság adott ki útmutatást arra nézve, hogy az ügynökség jellegű unió szabályozó szervek korábbi létszámstopja helyett mégis inkább ez az irány volna kívánatos.¹⁸

Az ezen tendenciák nyomán létrejövő új európai uniói pénzügyeleti felügyeleti rendszerről ír *Sipos Ágnes* (14. fejezet). A Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszere (*European System of Financial Supervision – ESFS*) egy makroprudenciális és egy mikroprudenciális pillérből áll, mindkettőben jelentős szerepet kaptak a kezdeti bizottsági formájukból nagyon hamar erős jogkörökkel felruházott szabályozó ügynökségekké átalakított ún. Európai Felügyeleti Hatóságok (*European Supervisory Authorities – ESA*), konkrétan az Európai Bankhatóság, az Európai Értékpapír-piaci Hatóság és az Európai Biztosítás- és Foglalkoztatáinyugdíj Hatóság. A bankszabályozási területen egy fokozattal ennél is tovább léptek, létrehozták az Európai Bankuniót, amely felügyeleti (SSM) és szanalási (SRM) mechanizmusokkal is rendelkezik.

¹⁶ Szerzők: BETHLENDI ANDRÁS, FÁYKISS PÉTER, ZSIGÓ MÁRTON.

¹⁷ LYNN, LAURENCE E. (2008/2009): *What is a Neo-Weberian State? Reflections on Concept and its Implications*. The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy, Special Issue (*A Distinctive European Model? The Neo-Weberian State*), 1. évf., 2. sz., 2008/2009 tél, pp. 17-30

¹⁸ EUROPEAN COMMISSION (2008): *European agencies - The way forward*. COM(2008) 135 final, Brüsszel, 2008. március 11.

A *Tóth Tihamér* által írott 15. fejezet a devizahitelezés versenyjogi aspektusait veszi górcső alá. Ez egy megkerülhetetlen terület, hiszen ahogy a versenyjog egyik legnagyobb nemzetközi szaktekintélye, *Richard Whish* megfogalmazta, a versenyjog célja a fogyasztói jólét maximalizálása.¹⁹ Az Európai Unióban pedig a Belső Piac hatékony működése érdekében rendkívül komolyan veszik a versenyjogi szabályozások betartását, annak masszív elsődleges jogi alapjai vannak (EUMSZ.²⁰ 101-109. cikkek) és számos másodlagos jogforrásbeli részletszabálya is (pl. az 1/2003/EK rendelet, az ún. „*kartellrendelet*”). *Tóth Tihamér* a (fogyasztókkal szembeni) tisztességtelen piaci magatartás, az erőfölénnyel való visszaélés és a versenykorlátozó megállapodás (kartell) versenyjogi tényállásai mentén elemzi a kérdést, a magyar hatóságok, így a PSZÁF és a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) vonatkozó gyakorlatára is kitérve.

Ehhez a témakörhöz szorosan kapcsolódik a *Nagy Zoltán* által írott 16. fejezet, amely fogyasztóvédelmi szempontból, az Európai Unió Bírósága (EUB) vonatkozó ítéletein át közelíti meg a problémát. A fogyasztóvédelem fontos közérdek, mint fentebb írtuk, még a versenyjognak is a fogyasztói jólét maximalizálása a végső célja. Jelen kontextusban különös jelentősége van két uniói jogszabálynak: 1) a *fogyasztókkal kötött szerződésekből alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelvnek* és 2) a *fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló 2008/48/EK irányelvnek*. A devizahitelekkel kapcsolatos egyik legkomolyabb kérdés – tagállami, így magyarországi szinten is, lásd később – a konkrét hitelszerződés tisztességtelenségének kérdése, mivel az számos jogrendszerben önmagában érvénytelenségi ok, annak minden jogkövetkezményével. A legfontosabb magyar vonatkozású EUB-ítélet a kérdésben a *C-26/13. sz. ítélet*.²¹ Ebben a Bíróság azt mondta ki, hogy az árfolyamrészlet kapcsolatban, amely a devizahitel egyik legjellemzőbb tulajdonsága, a nyereség forrása, és jelen esetben a tisztességtelenség szempontjából elsősorban vizsgálandó szerződési feltétel, a nemzeti bíróságnak kell az ügy összes körülményeinek vizsgálatával a minősítést kimondania. Ehhez a következő szempontokat adta a bíróság: 1) a szerződés elsődleges tárgyának értelmezése, 2) a szerződés értelmezése és 3) a szolgáltatási díjak módosításának mechanizmusa. (A tisztességtelen szerződési feltétel hosszabb távú következményeinek vizsgálatával kapcsolatos útmutatást pedig a *C-415/11. sz. ügyben*²² adta meg a Bíróság.)

5. A konszolidáció jogi eszközei

Ebben a fejezetben a Magyarországon történt konszolidációs intézkedéseket, illetőleg a könyv ezzel foglalkozó fejezeteit tárgyaljuk.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy az igazságszolgáltatás a törvényhozásnál néhol évekkal hamarabb reagált a probléma lakosságot érintő részére, főképpen a Kúria – és

¹⁹ WHISH, RICHARD (2010): *Versenyjog*. HVG-ORAC, Budapest, p. 1

²⁰ Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés.

²¹ C-26/13. sz. ügy – Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka v. OTP Jelzálogbank Zrt.

²² C-415/11. sz. ügy – Mohamed Aziz v. Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)

az Alkotmánybíróság, valamint az előzetes döntéshozatali eljárásokon keresztül az EUB – jogfejlesztő szerepe e tekintetben fundamentális és megkerülhetetlen. Ezen tendencia alól kivételt jelentenek a már 2011-12 során bevezetett átmeneti megoldást kínáló jogszabályok, amilyenek például a végtörlesztést lehetővé tevő, vagy a kilakoltatási moratóriumot elrendelő rendelkezések voltak.²³

Az önkormányzatok, illetőleg az államadósság konszolidációja viszont már a 2010-ben hatalomra jutott kormány korai intézkedéseivel, az új közpénzügyi rendszer kiépítésével megkezdődött. *Gregóczy Etelka* (9. fejezet) kiemeli az önkormányzati adósságkonszolidáció szempontjából a Gst. (2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról) és az új önkormányzati törvény, a Mőtv. (2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól) pénzügyi fegyelemmel kapcsolatos rendelkezéseinek fontosságát az Alaptörvény rendszerében.

A lakossági adósságkonszolidáció tekintetében a leglényesebb mérföldköveket *Török Gábor* professzor foglalja össze *A jog eszközeivel... A „megoldáskeresés” útján* c. tanulmányában (10. fejezet). A római jogi elvekre (*pacta sunt servanda*, ill. *rebus sic stantibus*) is visszamenő írás egyrészt a Kúria 6/2013. PJE és 2/2014. PJE jogegységi határozatait elemzi, utalva a 2/2012. (XII. 10.) PK véleményre, valamint a fentebb már elemzett C-26/13. sz. EUB ítéletre, másrészt az ezen kúriai joggyakorlat nyomán megszülető konszolidációs törvények közül foglalkozik a 2/2014. PJE vívmányait inkorporáló 2014. évi XXXVIII. törvénnyel, ill. az utóbbihoz elszámolási és egyéb kiegészítéseket tevő 2014. évi XL. törvénnyel.

A 2/2012. (XII. 12.) PKv. állította fel azt a feltételrendszert, amely mentén a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelensége megállapítható. Bár *ipso facto* nem minősítette tisztességtelennek az ilyen kikötést, egy szigorú kritériumrendszert állított fel azzal szemben, alapelveket meghatározva (pl. egyértelmű és érthető megfogalmazás elve, objektivitás elve, szimmetria elve, stb.). A 6/2013. PJE a C-26/13. sz. ítéletre is hivatkozva kísérelte meg a devizahiteles perekben felmerült egyes kérdéseket rendezni, inkább kevesebb, mint több sikerrel, belső ellentmondásokat is generálva. Ezzel szemben a 2/2014. PJE viszont egyértelműen tisztázza az árrés vonatkozásában, hogy a különemű árfolyamok alkalmazása tisztességtelen, valamint visszautal a 2/2012. (XII. 10.) PKv. kritériumrendszerére. A jogalkotó 2014-ben ezen utóbbi jogegységi határozatra támaszkodott, amikor törvényi szinten is rendezte a vitatott kérdéseket.

Az Alkotmánybíróságnak a kérdésben játszott szerepéről ír *Téglási András* (11. fejezet), amely végigkísérte a konszolidáció útját. Az Alkotmánybíróság előbb 2011-ben kellett elutasítson egy népszavazási kezdeményezéssel kapcsolatos OVB-határozatot megtámadó beadványt, kimondva, hogy az Országgyűlésnek a devizahiteles-kérdésben való beavatkozásának kikényszerítése kapcsán nem írható ki népszavazás. Majd indítványra el kellett végeznie emellett több vonatkozó

jogszabály, így a végtörlesztési és az árfolyamrögzítési törvények alkotmányossági vizsgálatát is. A 8/2014. (III. 20.) AB határozatban azt rögzíti az Alkotmánybíróság, hogy az Alaptörvény rendelkezései csak közvetve, alacsonyabb rendű jogszabályokon keresztül érvényesíthetőek a devizahiteles perekben. Érdekes módon a szerző nem említi a 34/2014. (XI. 14.) AB határozatot, amely devizahitel-szerződésekben az árfolyamkockázat nyomán a szerződéses egyensúly felborulását állapítja meg.²⁴ Egyébként úgy általában az Alkotmánybíróságnak a kérdés megoldásában játszott szerepével kapcsolatban *Stumpf István* is kiemeli, hogy a 2008-as gazdasági válság nyomán az Alkotmánybíróságnak számos kérdésben kellett állást foglalnia, több esetben a devizahiteles kimentését célzó jogalkotói beavatkozás kapcsán.²⁵

Az egyedileg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételek értelmezését tárgyalja több jogági megközelítésben *Prugberger Tamás* (12. fejezet), illetve a külön a választottbírói kikötések megítélését a devizahiteles szerződésekben *Erdős Éva* (17. fejezet). A 13. fejezetben pedig *Pulinka Mihály* a közjegyző, illetőleg a kérdésben releváns közjegyzői eljárások szerepéről értekezik, EUB-ítéletek tükrében is bemutatva a fizetési meghagyásos eljárás, ill. a közjegyzői okirat elkészítése, és az ahhoz kapcsolódó végrehajtás sajátosságait, azt állapítva meg, hogy a magyar szabályozás szerint ezen eljárásokban alapvetően az adóst kellően támogató rendszer működik.

6. Záró gondolatok

Elmondhatjuk, hogy a felelőtlen devizahitelezés, illetve hitelfelvétel a rendszerváltás utáni Magyarország egyik legkomolyabb krízisét idézte elő. Természetesen más országokban is jelentkeztek hasonló problémák, illetőleg a 2008-as válság általános pénzügyi krízise miatt maga az Európai Unió is kénytelen volt foglalkozni a kérdéssel. Mindazon tapasztalat, amely ebből származik, arra int, hogy a jövőben a mindenkori jogalkotó, illetőleg a pénzügyi szektort szabályozó és felügyelő hatóságok legyenek körültekintőbbek az ilyen konstrukciókkal kapcsolatban. Szerencsére az elmúlt években számos olyan intézkedés született, amely jelentősen mérsékelte az okozott károkat.

Kijelenthető, hogy *A devizahitelezés nagy kézikönyve* a legátfogóbb mű, amely a kérdésben magyar nyelven (még hozzá angol nyelvű összefoglalóval és az egyes fejezetek elején angol nyelvű absztrakttal) megjelent. Számos szerzője több tudományág szemszögéből is elemzi a devizahitelek természetét, a problémák kialakulását, és a konszolidációt, ezen kérdések gyakorlatilag minden aspektusára kitérve. A fejezeteket alkotó lényegre törő tanulmányok hasznos szakirodalmat jelenthetnek úgy a gyakorlati szakemberek, mint az akadémiai szférában dolgozók számára.

Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. (Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014, pp. 611)

²³ Lsd. bővebben: VERES, ZOLTÁN (2012): *A devizahitel-adósoknak nyújtott állami mentővő lényeges elemei és egyes társadalmi, gazdasági következményei*. Iustum Aequum Salutare, VIII. évf., 3-4. sz., pp. 195-211

²⁴ BODZÁSI (2015): *i.m.* p. 12-13

²⁵ STUMPF (2017): *i.m.* pp. 29-35